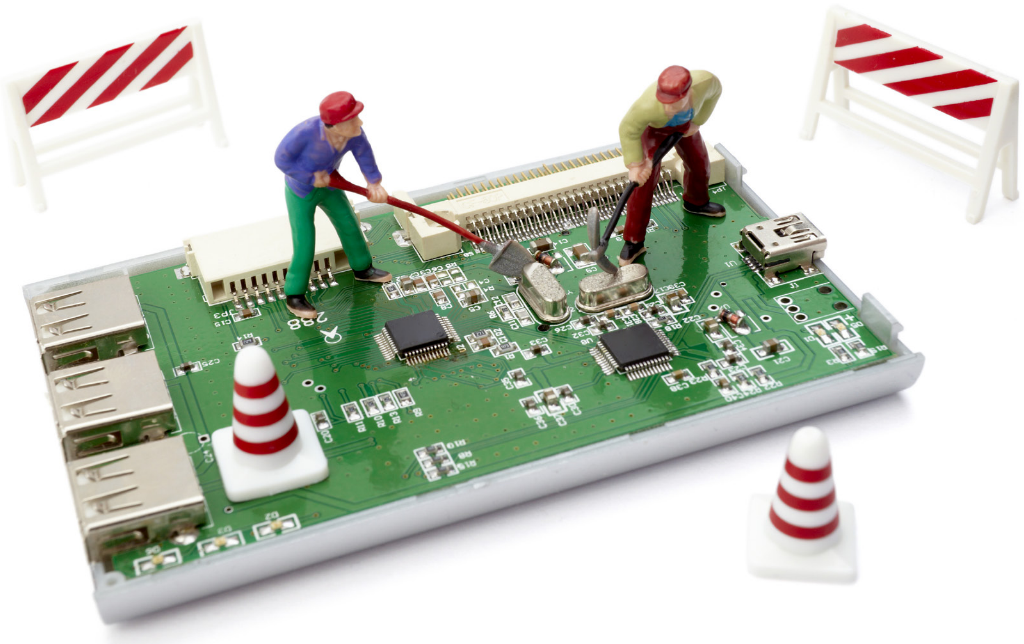
INVENTARISATIE BEHOEFTEN VAN WERKENDEN MET EEN CHRONISCH ZIEKTE

AANBOD INSTRUMENTEN



In dit deel van het onderzoek is het aanbod van werkzame instrumenten en interventies gericht op praktische ondersteuning voor werkenden met een chronische ziekte geïnventariseerd.

De systematische inventarisatie van nationale instrumenten en interventies voor werkenden met een chronische ziekte bestond uit de volgende stappen:

Stap 1. Search in nationale bronnen zoals de nationale interventiedatabase (I-database) van het Centrum Gezond Leven (CGL) en websites van andere organisaties en patiëntenverenigingen inclusief een bel-ronde naar experts binnen deze organisaties.

Stap 2. Een internationale inventarisatie gericht op wetenschappelijke reviews.

Inclusiecriteria interventies

We richten ons in dit onderzoek op interventies die:

- Zich specifiek richten op de werkenden met een chronische beperking/ziekte/handicap (zelfstandig of voor een werkgever).
- Gebruikers van interventies kunnen divers zijn, bijvoorbeeld werkgevers, zorgverleners of intermediaire dienstverleners zoals bedrijfsartsen of re-integratie deskundigen.

De volgende interventies laten we buiten beschouwing:

- Beleidsmatige interventies en richtlijnen.
- Studies/interventies gericht op de preventie van het ontstaan van chronische ziekten.
- Interventies gericht op re-integratie van mensen die niet in loondienst zijn ten tijde van de interventie of bijvoorbeeld een afstand tot de arbeidsmarkt hebben (interventies die zich richten op re-integratie bij tijdelijke uitval nemen we wel mee).



STAP 1 AANBOD INSTRUMENTEN IN NATIONALE BRONNEN

AANPAK

We hebben een overzicht gemaakt van de te raadplegen kenniscentra, websites en instellingen. Met verschillende (sleutel) organisaties hebben we via mail of telefoon contact opgenomen om navraag te doen of er naast gepubliceerde interventies en instrumenten nog andere initiatieven lopen. Dit gaf ons ook nieuwe ingangen naar andere organisaties. Bij een aantal interventies hebben we aanvullend navraag gedaan door per mail of telefoon contact op te nemen met contactpersonen.

RESULTATEN

In totaal hebben we 33 interventies beschreven die zich in Nederland richten op ondersteuning van werkenden met een chronische ziekte. Zie hiervoor Bijlage 2 *'beknopt overzicht van interventies'.*

DOELEN INTERVENTIES

Hoofddoel van de interventies is om arbeidsparticipatie van mensen met een chronische ziekte of beperking te verbeteren. Daarin zijn verschillende sub- doelen te onderscheiden:

- *Onbekendheid wegnemen* bij werkgevers, werknemers en andere professionals door informatievoorziening.
- *Begrip creëren* bij werkgevers en werknemers over de ziekte of beperking en stigma doorbreken.
- Werknemers stimuleren om ziekte of beperking bespreekbaar te maken en gesprek aan te gaan met leidinggevende en collega's. Patiënten leren om effectief te communiceren; en leidinggevende ondersteunen/trainen om gesprek aan te gaan.
- Ondersteuning bieden aan patiënten om zelf de regie te kunnen voeren over het werkende leven (andere gebruikte termen zijn empowerment, zelfmanagement); vergroten van probleemoplossend vermogen bij werknemers en leidinggevenden.
- Ondersteuning van *duurzame re-integratie en werkbehoud;* voorkomen van toekomstig ziekteverzuim en afname van arbeidsongeschiktheid; verhogen inzetbaarheid werknemers, verhogen werkprestaties en arbeidsproductiviteit, werkplezier bevorderen; (sociale) participatie bevorderen.
- Voorkomen van gezondheidsklachten ten gevolge van werksituatie.

DOELGROEP EN DE GEBRUIKERS VAN DE INTERVENTIES

De gevonden interventies richten zich op

- Werkenden met een specifieke chronische ziekte, aandoening of beperking.
- Een brede groep met allerlei soorten beperkingen (uitgangspunt hierbij is dat er bij iedere ziekte of beperking generieke aspecten zijn die van toepassing zijn voor alle chronische aandoeningen).

Interventies zijn ontwikkeld voor de volgende gebruikersgroepen:

- patiënten/ werknemers;
- werkgevers;
- leidinggevenden;
- arbodienstverleners (bedrijfsartsen, ergotherapeuten);
- re-integratie bureaus;
- overige zorgverleners.

INTERVENTIE CATEGORIEEN

In onderstaande tabel zijn de interventies per categorie verder uitgewerkt met voorbeelden.

AANGEBODEN INTERVENTIES IN NEDERLAND	
INTERVENTIE CATEGORIE	**TOELICHTING EN VOORBEELDEN**
1. INFORMATIEVOORZIENING (18)	Voorbeelden: Websites, brochures, folders, handreikingen. Hierin informatie over werken met een chronische aandoening en wat mogelijkheden zijn, handvatten voor welke zaken werknemers kunnen bespreken met werkgever of zorgverlener. Informatie over rechten en plichten, verkrijgen van steun en aangepaste voorzieningen, omgaan met vermoeidheid. Concrete voorbeelden en praktijkervaringen van werken met een chronische aandoening. Android App met beknopte info voor werkgevers.
2. LOTGENOTENCONTACT (5)	Voorbeelden: netwerk van ambassadeurs, discussiegroep of forum waarin patiënten ervaringen over werk met elkaar kunnen delen.
3. TRAINING, CURSUSSEN EN E-LEARNING (17)	Voorbeelden: trainingen en cursussen voor werknemers, e-learning modules. Maar ook 'train de trainer' programma's met beschrijving hoe reïntegratiebedrijven of patiënten-en gehandicaptenorganisaties workshops en e-learning modules kunnen ontwikkelen om te ondersteunen bij werk.
4. COACHING EN INDIVIDUELE BEGELEIDING (13)	Voorbeeld: telefonische coaching en persoonlijk advies, individuele begeleiding, coaching door ervaringsdeskundigen.

GEBRUIK EN EFFECTIVITEIT VAN INTERVENTIES

Het onderzoek had naast het in kaart brengen van interventies ook tot doel om het gebruik, de tevredenheid en effectiviteit (ziekteverzuim, uitval door werk, gezondheid en vitaliteit) van interventies inzichtelijk te maken. Bij de inventarisatie hiervan bleek dat er zeer weinig informatie beschikbaar is over het gebruik, de tevredenheid en de effectiviteit van interventies. Uit telefonische navraag bleek in de meeste gevallen dat informatie over gebruik of effectiviteit (nog) niet onderzocht was en dat het heel lastig was om deze informatie te verkrijgen. In een aantal gevallen zijn er wel gegevens beschikbaar over bijvoorbeeld effecten op self-efficacy (eigen effectiviteit) of zelfsturing, maar is niet bekend wat het effect is op primaire uitkomstmaten voor arbeidsparticipatie (zoals bijvoorbeeld een vermindering van verzuim).



STAP 2: INVENTARISATIE INTERNATIONALE REVIEWS

ZOEKRESULTAAT SEARCH

De zoekopdracht bevatte zoektermen voor de volgende concepten: werk, ziekte en interventie. We hebben ons gericht op systematische reviews. In totaal vonden we 564 artikelen, waarvan 49 nader bestudeerd en 21 geïncludeerd. Aanvullend is een recent boekhoofdstuk met een review van klinische interventies voor fysieke en mentale aandoeningen opgenomen.

ALGEMENE BEVINDING

Op basis van deze studie kunnen we uitspraken doen over verschillende typen interventies en welke effectief zijn op basis van effect evaluaties.

DATABASE	PERIODE	ZOEKRESULTAAT (AANTAL)	SELECTIE (AANTAL)	GEÏNCLUDEERD	TYPE AANDOENING/ZIEKTE/ HANDICAP
Pubmed	1975-nu	105	25	20	Algemeen: 5, Mentaal: 3, Pijn: 2, MS: 1, MSDs: 7 Kanker: 2
Psychinfo	1983-nu	71	12		
Scopus	1975-nu	388	12		

SOORT INTERVENTIES BESCHREVEN IN LITERATUUR

Er wordt een breed pallet aan interventies/elementen bestudeerd in de reviews, globaal gaat het om interventies (niet uitputtend):

- Gericht op organisatieniveau: aanpassing van de werkplek, werkprocessen, aanpassen pauzetijden, training van leidinggevende
- Gericht op medewerkersniveau:
  - Buiten werk (generiek): bijvoorbeeld patiëntenvoorlichting, multidisciplinaire zorg, inzet van medicatie, psychotherapeutische interventies, verbeterde zorg zoals fysiotherapie, zelfmanagementtraining, communicatietraining algemeen;
  - Met link naar werk: bijvoorbeeld fysieke oefeningen/training, promotie van gezonde leefstijl, groepsrehabilitatie, stressmanagementtraining/relaxatie, informatie over de positie als werknemer (mogelijkheden voor aanpassingen en wettelijke rechten en verantwoordelijkheden), ondersteuning bij organisatie van het werk;
  - Op het werk: bijvoorbeeld werkgerelateerde stress-reductie interventies, participatieve ergonomie.
- Gericht op zorgverleners: educatie van zorgverleners of bedrijfsartsen, inzet van richtlijnen.

Veel interventies bevatten meerdere elementen. Sommige interventies passen in meerdere categorieën, bijvoorbeeld leefstijlprogramma's kunnen wel of niet gelinkt zijn aan de werkgever. De meeste activiteiten vinden in de gevonden reviews plaats in het kader van terugkeer naar werk. Het type aandoening/ziekte/handicap varieert en de mate van bewijs en effectiviteit van de interventies ook.

Er zijn veel verschillende partijen betrokken bij het aanbieden van de interventies:

- Algemene zorgverleners: artsen, fysiotherapeuten, ergotherapeuten, verpleegkundigen, psychologen etc.
- Arbodiensten gelinkt aan een organisatie: bedrijfsartsen, psychologen, verpleegkundigen.
- Individuele bedrijfsartsen.
- Organisaties die preventieve programma's aanbieden.
- Revalidatie instellingen, sociale verzekeraars.
- Werkgevers.

SUCCESVOLLE INTERVENTIES BIJ CHRONISCHE AANDOENINGEN/ZIEKTEN/HANDICAPS

In de internationale reviews werd in veel gevallen aangegeven dat de kwaliteit van studies te beperkt was om uitspraken te kunnen doen over de effectiviteit. De 21 studies die wij hebben geïncludeerd in ons overzicht geven een aardige indicatie van de diversiteit van de verschillende interventies die zijn geëvalueerd. Qua effectiviteit springt er niet één type interventie of aanpak uit. Wat we kunnen zeggen op basis van de reviews is:

- Interventies met beperkte focus (bijv. alleen op fysieke oefeningen of behandeling) zijn minder effectief dan veelomvattende interventies, die bijvoorbeeld ook een psychologische component bevatten (voor fysieke aandoeningen).
- Er zijn indicaties voor positieve effecten van cognitieve gedragstherapie interventies voor werkenden met stress/burnout en depressies.
- Er zijn indicaties dat aanpassingen aan de werkplek belangrijk zijn, maar alleen de focus op de werkplek is niet voldoende voor terugkeer naar werk.
- Consensus tussen verschillende partijen (werkgever, werknemer, zorgverleners) is belangrijk.
- Multidisciplinaire aanpak werkt (bewijs wisselt wel per aandoening).
- Educatie op de werkplek gericht op het omgaan met de ziekte, training gericht op zelfvertrouwen en aanvragen van aanpassingen in het werk kansrijk.
- Positieve effecten van 'supported employment': praktische training op de werkplek.

TNO.NL

GEZOND LEVEN
TNO initieert technologische en sociale innovatie voor een gezonde inrichting van ons leven en voor een vitale samenleving.

Bezoekadres TNO
Schipholweg 77-89
2316 ZL Leiden

Romy Steenbeek
T 088 866 52 07
E romy.steenbeek@tno.nl

November 2014